

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი

სადოქტორო პროგრამა ტურიზმისა და მასპინძლობის მენეჯმენტი

პროგრამის სახელწოდება - ტურიზმისა და მასპინძლობის მენეჯმენტი
(Tourism and Hospitality Management)

მისანიჭებელი აკადემიური ხარისხი - ტურიზმის დოქტორი
(PhD in Tourism)

პროგრამის მოცულობა კრედიტებით – 180 ECTS კრედიტი.

პროგრამის ხელმძღვანელი – პროფესორი იოსებ ხელაშვილი

სწავლების ენა – ქართული.

პროგრამის მიზანი

ტურიზმის სადოქტორო პროგრამა წარმოადგენს ტურიზმის სპეციალისტების მომზადებისა და უმაღლესი დონის მენეჯერული კომპეტენციების განვითარება-გაღრმავებაზე ორიენტირებულ პროგრამას. მისი მიზანია სტუდენტების მომზადება მაღალ კვალიფიციურ სპეციალისტებად ტურიზმის დინამიური და მზარდი ინდუსტრიისათვის. ბოლო წლებში, საქართველოში, სამოქალაქო და ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება-სრულყოფისათვის, მნიშვნელოვანი სამუშაოები ხორციელდება. ტურიზმის სფეროს განვითარება აღიარებულია ქვეყნის პრიორიტეტად. ამასთან, საერთაშორისო ასპარეზზე ეროვნული ტურიზმის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება და ტურიზმის მსოფლიო ბაზარზე შესაფერისი ადგილის დამკვიდრება მოითხოვს ამ სფეროს კომპეტენტურ კადრებს, რომელთა დეფიციტი ქვეყანაში საგრძნობია. ქვეყნის სტრატეგიული ამოცანა – ტურიზმის

გეგმაზომიერი განვითარება და ამით ქვეყნის ეკონომიკურ წინსვლაში რეალური წვლილის შეტანა, საჭიროებს შესაბამის მხარდაჭერას თსუ-ს მხრიდან, რაც ეროვნული ტურიზმის ინდუსტრიისათვის მაღალ-კვალიფიციური სპეციალისტების მომზადებაში გამოიხატება. სწორედ ამ მიზანს ემსახურება წარმოდგენილი აკადემიური პროგრამა. სავარაუდო საკვლევი პრობლემები ეხება ტურიზმისა და მასპინძლობის ზეგავლენას (ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ ქრილში), მის წვლილს ეკონომიკურ ზრდაში, ტურიზმის მდგრად განვითარებას, კერძოდ ისეთ თემებს, როგორცაა: საქართველოს ეკონომიკაში მოგზაურობისა და ტურიზმის სექტორის წვლილის დადგენა, საქართველოს ეკონომიკის ბაზრის განვითარების პერსპექტივები, კულტურული ტურიზმის განვითარების პერსპექტივები საქართველოს რეგიონებში და ა.შ.

პროგრამაზე დაშვების წინაპირობა

დოქტორანტურაში სწავლის მსურველ ყველა კანდიდატს უნდა ჰქონდეს ბიზნესის, მენეჯმენტის, ტურიზმისა და მასპინძლობის აკრედიტებული ან მონათესავე პროგრამების მაგისტრის ხარისხი, ასევე დაიშვებიან მათთან გათანაბრებულ პირები (საქართველოს ფარგლებს გარეთ მიღებული განათლების შემთხვევაში „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის 50-ე მუხლის მოთხოვნათა შესაბამისად აღიარებული დიპლომი).

დოქტორანტურაში სწავლის უფლება შეიძლება მიენიჭოს უცხოეთის უნივერსიტეტის მაგისტრატურის კურსდამთავრებულს. დოქტორანტობის კანდიდატს, თუ მას ქართულენოვან პროგრამაზე სურს სწავლა და ქართული მისი მშობლიური ენა არ არის, მოეთხოვება ქართული ენის ცოდნა არანაკლებ B2 დონეზე და წარმოადგენს ქართული ენის B2 დონის ცოდნის დამადასტურებელ სერტიფიკატს, ასეთის არსებობის შემთხვევაში. მისაღები კანდიდატები შეფასდებიან წარსული გამოცდილების, ინგლისური ენის ცოდნის (B2 დონე) და წარმოდგენილი რეკომენდაციების საფუძველზე. წარმოდგენილი დოკუმენტაციის მიმოხილვის შედეგად კანდიდატებს შესაძლოა დასჭირდეთ დამატებითი საკურსო მოთხოვნების დაკმაყოფილება. დოქტორანტობის კანდიდატი წარმოადგენს განაცხადს, დადგენილი დოკუმენტებითურთ და გადის გასაუბრებას სადისერტაციო საბჭოს მიერ დადგენილი კომისიის წინაშე.

სწავლის შედეგი

ტურიზმისა და მასპინძლობის მენეჯმენტის დოქტორს მოეთხოვება ფართო ფუნდამენტური, სამეცნიერო, პედაგოგიური და პრაქტიკული მომზადება საბაზრო ეკონომიკის პირობებში. ტურიზმის სადოქტორო პროგრამით განსაზღვრულია შემდეგი კომპეტენციები:

1. ცოდნა და გაცნობიერება :

1.1. ტურიზმისა და მასპინძლობის დარგის სისტემური, ტურიზმის გარემოსა და მართვის თეორიების, კონცეფციებისა და პრინციპების უახლეს მიღწევებზე დამყარებული სიღრმისეული ცოდნა;

1.2. ტურიზმისა და მასპინძლობის დარგის ფუნქციონალური სფეროების: ოპერაციული და სტრატეგიული მენეჯმენტის, პროექტების მართვის, მარკეტინგისა და გაყიდვების, კადრების მართვის, მართვის საკომუნიკაციო და საინფორმაციო ტექნოლოგიების დეტალური ცოდნა;

- 1.3. დეტალური ცოდნა ტურიზმისა და მასპინძლობის დარგის ეროვნული და გლობალური ეკონომიკური გარემოს შესახებ;
- 1.4. არსებული ცოდნის ხელახალი გააზრებისა და ნაწილობრივ გადაფასების გზით ცოდნის განახლებული ფარგლების გაცნობიერება;
- 1.5. გართულებული ამოცანების შესასრულებლად აუცილებელი ღონისძიებების გატარების გაცნობიერება.

2. ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენების უნარი:

- 2.1. ტურიზმისა და მასპინძლობის სფეროს გამოკვლევის, კვლევის შედეგების ანალიზისა და შეფასების რაოდენობრივ და სტატისტიკურ მეთოდების სრულად ფლობა;
- 2.2. კვლევის პროცესის გააზრების, დაგეგმვის, განხორციელებისა და ადაპტირების მეცნიერული ერთიანობის უნარი;
- 2.3. ინოვაციური კვლევის დამოუკიდებლად დაგეგმვის, განხორციელებისა და ზედამხედველობის უნარი;
- 2.4. ახლებური კვლევითი და ანალიტიკური მეთოდებისა და მიდგომების შემუშავების უნარი, რომლებიც ახალი ცოდნის შექმნაზეა ორიენტირებული და აისახება საერთაშორისო რეფერირებად პუბლიკაციებში;
- 2.5. ტურიზმისა და მასპინძლობის სფეროს სპეციფიკისთვის დამახასიათებელი უნარების ფართო სპექტრის გამოყენება, დავალებების შესასრულებლად სხვადასხვა მიდგომის შეფასება, სათანადო მეთოდების, ინსტრუმენტებისა და მასალების შერჩევა და მისადაგება;
- 2.6. ტურიზმის განვითარების საკითხისადმი შემოქმედებითი მიდგომის უნარი;
- 2.7. კომპლექსურ და გაუთვალისწინებელ, შესაძლოა განსაკუთრებულ კონტექსტში ოპერირების უნარი და საკითხების მოგვარების უნარი საუკეთესო პრაქტიკის გათვალისწინებით;
- 2.8. პროფესიულ პრაქტიკაში ინიციატივისა და პერსონალური პასუხისმგებლობის გამოვლენის უნარი;
- 2.9. უნარ-ჩვევების ადაპტირება, ახალ სიტუაციაში ახალი უნარ-ჩვევების შექმნა ან შემუშავება და სხვ.

3. დასკვნის უნარი

- 3.1. განსხვავებულ სიტუაციებში წარმოქმნილი ახალი, რთული და წინააღმდეგობრივი იდეებისა და მიდგომების გადასაჭრელად ინფორმაციის ცნობილი წყაროებით სარგებლობის უნარი, მათი შეფასება და კრიტიკული ანალიზი, რითაც ხდება ახალი მეთოდოლოგიის შემუშავება/განვითარების ხელშეწყობა;
- 3.2. პრობლემის გადაჭრისათვის სწორი და ეფექტური გადაწყვეტილების დამოუკიდებლად მიღების უნარი.

4. კომუნიკაციის უნარი

- 4.1. ტურიზმისა და მასპინძლობის სფეროში კომუნიკაცია კოლეგებთან, მეცნიერთა ფართო წრებთან და ზოგადად საზოგადოებასთან;
- 4.2. ცოდნაზე დაფუძნებულ საზოგადოებაში აკადემიურ და პროფესიულ კონტექსტში ხელის შეწყობა ტექნოლოგიური, სოციალური და კულტურული წინსვლისათვის;
- 4.3. ეფექტიანად მუშაობა ჯგუფში, მის ლიდერად ან რიგით წევრად;
- 4.4. მოლაპარაკებების წარმოება და კონფლიქტების მოგვარება;
- 4.5. პროფესიულ საქმიანობასთან დაკავშირებულ საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების ეფექტიანად გამოყენება;

4.6. ახალი ცოდნის არსებულ ცოდნასთან ურთიერთკავშირში დასაბუთებულად და გარკვევით წარმოჩენა, ასევე საერთაშორისო სამეცნიერო საზოგადოებასთან თემატურ პოლემიკაში ჩართვა უცხოურ ენაზე.

5. სწავლის უნარი

5.1. საკუთარი ცოდნის შეფასება და შემდგომი სწავლისა და პრაქტიკის საჭიროების განსაზღვრა;

5.2. დამოუკიდებლად სწავლის უნარი შემდგომი პროფესიული განვითარების მიზნით, აქვს სხვების პროფესიონალიზმის გამოყენების უნარი, სადაც ეს შესაძლებელი და მისაღებია;

5.3. უახლეს მიღწევებზე დამყარებული ცოდნიდან გამომდინარე ახალი იდეების ან პროცესების განვითარების მზაობა სწავლისა და საქმიანობის, მათ შორის კვლევის პროცესში.

6. ღირებულებები

6.1. ახალი და კომპლექსური იდეების შეფასება, სინთეზი და კრიტიკული ანალიზი;

6.2. ღირებულებათა დამკვიდრების გზების კვლევა და მათ დასამკვიდრებლად ინოვაციური მეთოდების შემუშავება;

6.3. განსხვავებულ სიტუაციებში მოქმედება პროფესიული საქმიანობისთვის დამახასიათებელი ღირებულებების შესაბამისად.

სწავლის შედეგების მიღწევის მეთოდები

სწავლის შედეგების მიღწევის მეთოდებიდან პროგრამაში გათვალისწინებულია: სასწავლო კომპონენტის კურსების სილაბუსებში მითითებული სწავლის მეთოდები, კვლევის პერიოდში და სემინარზე მუშაობისას მიღებული ცოდნის გენერირება და სათანადო კონტექსტში მისი წარმოჩენა, დისკუსია/დებატები, დამოუკიდებელი მუშაობა, წერიტი მუშაობის მეთოდი, წიგნზე მუშაობის მეთოდი, ახსნა–განმარტებითი მეთოდი, პრეზენტაცია, საინფორმაციო რესურსებთან მუშაობა, დამოუკიდებელი კვლევის საფუძველზე საკვალიფიკაციო ნაშრომის შემუშავება, საჯარო დაცვა, კომპიუტერული პროგრამების მეშვეობით პრობლემების კვლევისა და პროგნოზირების მეთოდებით სარგებლობა და სხვ.

სადოქტორო პროგრამის სტრუქტურა

დოქტორანტურის სასწავლო კომპონენტი გულისხმობს შემდეგ სალექციო კურსებს და სხვა სახის აქტივობებს:

დასახელება	სტატუსი	კრედიტ. რაოდენობა
სწავლების თანამედროვე მეთოდები	სავალდებულო	5 კრედიტი
პროფესორის ასისტენტობა	სავალდებულო	15 კრედიტი
სემინარი	სავალდებულო	15 კრედიტი
აკადემიური წერა	სავალდებულო	5 კრედიტი
არატრადიციული ეკონომიკის: მეთოდოლოგია და მეთოდოლოგია	არჩევითი	10 კრედიტი

სტატისტიკური პროგნოზირების მეთოდები ეკონომიკასა და ბიზნესში	არჩევითი	5 კრედიტი
მეცნიერების მენეჯმენტი	არჩევითი	5 კრედიტი
კვლევის მეთოდები	არჩევითი	5 კრედიტი
საუნივერსიტეტო სასწავლო კურსები	არჩევითი	10 კრედიტი
უცხოეთის აკრედიტებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაში მოსმენილი სასწავლო კურსი (შეფასების დამადასტურებელი შესაბამისი დოკუმენტის წარმოდგენის შემთხვევაში)	არჩევითი	10 კრედიტი

“

პროფესორის ასისტენტობა (15 კრედიტი)

1. დოქტორანტურაში სწავლის პერიოდში დოქტორანტი ვალდებულია ასისტენტობა გაუწიოს აკადემიურ პერსონალს და მონაწილეობა მიიღოს უნივერსიტეტის სასწავლო პროცესში. პროფესორის ასისტენტობა გულისხმობს შემდეგს: სამუშაო ჯგუფის, ლაბორატორიული სამუშაოების, პრაქტიკუმების ჩატარება ბაკალავრიატისა და მაგისტრატურის სტუდენტებისათვის; სალექციო კურსის წაკითხვა “საბავშვო უნივერსიტეტის” მსმენელებისათვის; შუალედური და საბოლოო გამოცდის საკითხების, ტესტების მომზადება; სტუდენტთა ნაშრომების გასწორება, საბაკალავრო, სამაგისტრო ნაშრომების რეცენზირება; ელექტრონული სასწავლო კურსის მომზადება სამეცნიერო ხელმძღვანელთან შეთანხმებით (ე. წ. LMS – Learning Management System – Moodle და სხვ.); საბაკალავრო ნაშრომების ხელმძღვანელობა; ტუტორობა და სხვა.

სემინარი (15 კრედიტი)

ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტზე სხვადასხვა სადოქტორო პროგრამის გაერთიანების შედეგად იქმნება სადოქტორო სემინარი, რომელშიც მონაწილეობენ შესაბამისი სადოქტორო პროგრამების ხელმძღვანელები (კოორდინატორები), სადისერტაციო ნაშრომების ხელმძღვანელები და დოქტორანტები; სემინარების რაოდენობას განსაზღვრავს ფაკულტეტის დოქტორანტურისა და სადისერტაციო საბჭოს დებულება. სემინარის ორგანიზებას ახდენს ფაკულტეტის სამეცნიერო კვლევებისა და განვითარების სამსახური. შესაძლებელია, შეიქმნას ინტერდისციპლინური და ინტერფაკულტატური სემინარები. სადოქტორო სემინარის მონაწილეები წარმოადგენენ მოხსენებებს მეცნიერების სხვადასხვა აქტუალურ საკითხზე, ამა თუ იმ სამეცნიერო პრობლემის კვლევის თანამედროვე მდგომარეობაზე, რომელსაც მოჰყვება დისკუსია.

დოქტორანტის სასემინარო ნაშრომი არ უნდა იყოს დისერტაციის შემადგენელი ნაწილი.

სხვა პირობები დგინდება ფაკულტეტის დოქტორანტურისა და სადისერტაციო საბჭოს დებულებებით.

დისერტაცია

დისერტაცია უნდა ასახავდეს თეორიული და/ან ექსპერიმენტული კვლევის დასაბუთებულ შედეგებს, ახასიათებდეს მეცნიერული სიახლე და წვლილი შეჰქონდეს დარგის განვითარებაში.

დისერტაციის შეფასება

სადისერტაციო კომისიის წევრების მიერ დისერტაციის შეფასება ხდება კონფიდენციალურად, ასქულიანი სისტემით.

დისერტაციის დაცვა ფასდება სადისერტაციო კომისიის დახურულ სხდომაზე ფარული კენჭისყრით, რაზეც დგება ოქმი, რომელიც გასაჩივრებას არ ექვემდებარება.

სადისერტაციო ნაშრომი ფასდება:

ა) (P) – დაიცვა;

ბ) (F) – ვერ დაიცვა.

დისერტაციის საბოლოო შეფასებისათვის სადისერტაციო კომისიის მიერ არჩეულ ხმის დამთვლელ კომისიას გამოყავს ქულათა საშუალო არითმეტიკული, რომელსაც შეუფარდებს ლათინურ შეფასებას შემდეგი სქემის მიხედვით ა) ფრიადი (*summa cum laude*) – შესანიშნავი ნაშრომი – მაქსიმალური შეფასების 91% და მეტი;

ბ) მაღიან კარგი (*magna cum laude*) – შედეგი, რომელიც წაყენებულ მოთხოვნებს ყოველმხრივ აღემატება – მაქსიმალური შეფასების 81-90%;

გ) კარგი (*cum laude*) – შედეგი, რომელიც წაყენებულ მოთხოვნებს აღემატება – მაქსიმალური შეფასების 71-80%;

დ) საშუალო (*bene*) – შედეგი, რომელიც წაყენებულ მოთხოვნებს ყოველმხრივ აკმაყოფილებს – მაქსიმალური შეფასების 61-70%;

ე) დამაკმაყოფილებელი (*rite*) – შედეგი, რომელიც, ხარვეზების მიუხედავად, წაყენებულ მოთხოვნებს მაინც აკმაყოფილებს – მაქსიმალური შეფასების 51-60%;

ვ) არადამაკმაყოფილებელი (*insufficienter*) – შედეგი, რომელიც წაყენებულ მოთხოვნებს მნიშვნელოვანი ხარვეზების გამო ვერ აკმაყოფილებს – მაქსიმალური შეფასების 41-50%;

ზ) სრულიად არადამაკმაყოფილებელი (*sub omni canone*) – შედეგი, რომელიც წაყენებულ მოთხოვნებს სრულიად ვერ აკმაყოფილებს – მაქსიმალური შეფასების 40% და ნაკლები.

დასაქმების სფეროები

ტურიზმისა და მასპინძლობის მენეჯმენტის სადოქტორო პროგრამის კურსდამთავრებულნი დოქტორის ხარისხით მზად იქნებიან დასაქმდნენ ტურიზმისა და მასპინძლობის სფეროს საჯარო და კერძო სექტორების უმაღლეს პოზიციებზე, მათ შორის უმაღლეს მენეჯერულ პოზიციებზე, კვლევით პოზიციებსა და ლექტორებად უმაღლეს სასწავლებლებში.

სამეცნიერო კვლევების მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა

სადოქტორო პროგრამის სამეცნიერო-კვლევითი კომპონენტი განხორციელდება ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტზე არსებული რესურსების გამოყენებით.

ასევე, საქართველოს ეროვნული და მეცნიერებათა აკადემიის ბიბლიოთეკების ბაზა, საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკა და მასში არსებული სამეცნიერო ელ-ბაზები, კომპიუტერების რესურს ცენტრი, ქვეყანაში და მის ფარგლებს გარეთ არსებულ მსხვილ ორგანიზაციებთან დადებული ურთიერთთანამშრომლობის მემორანდუმები. დოქტორანტი უზრუნველყოფილი იქნება სწავლებისა და კვლევებისათვის აუცილებელი რესურსით.

პროგრამის ფინანსური უზრუნველყოფა

სადოქტორო პროგრამაზე სწავლა მიმდინარეობს თსუ დოქტორანტურის მინიმალური სტანდარტის შესაბამისად. უნივერსიტეტის სტრატეგიიდან და სამომავლო გეგმებიდან გამომდინარე, დაწესებულება ორიენტირებულია კვლევითი საქმიანობის ხელშეწყობაზე, რაც ასახულია მის საბიუჯეტო გეგმაში.

ადამიანური რესურსები

პროგრამა უზრუნველყოფილია საჭირო ადამიანური რესურსებით. მის განხორციელებაში მონაწილეობს შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე აკადემიური პერსონალი, რომელსაც დიდი სამეცნიერო და პედაგოგიური გამოცდილება აქვს და აქტიურადაა ჩართული საერთაშორისო სამეცნიერო დიალოგში; პროგრამის რეალიზებაში ჩართულ პროფესორას აქვს თანამედროვე აკადემიური ცოდნა, მეცნიერებაში უახლესი მიღწევების შემოქმედებითი და კრიტიკული ანალიზის უნარი, ადგილობრივი და საერთაშორისო საგრანტო პროექტების შემუშავების წარმატებული გამოცდილება.

(იხ.დანართი. პროგრამის ხელმძღვანელის CV)

იოსებ ხელაშვილი	
დაბადების თარიღი: 19.10.1957	
ატენის ქ. 3-24 თბილისი, 0179, საქართველო	
ტელ: 599-97-11-83; ელ-ფოსტა: ioseb.khelashvili@tsu.ge	
სამუშაო გამოცდილება	
2016-დღემდე	ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის პროფესორი, ტურიზმისა და მასპინძლობის მენეჯმენტის კათედრის ხელმძღვანელი;
2005- 2017	შპს "კამარა კონსალტინგი". თბილისი, საქართველო. დამფუძნებელი და დირექტორი;
2001-2004	დამოუკიდებელი კონსულტანტი ბიზნესისა და ინვესტირების საკითხებში. თბილისი-მოსკოვი-ლონდონი;
1996-2001	საქართველოს საელჩო აშშ-ში, მექსიკასა და კანადაში. მრჩეველი ეკონომიკურ საკითხებში. ვაშინგტონი, აშშ;
1993-1996	აშშ-ს საელჩო საქართველოში - კონსულტანტი კომერციულ საკითხებში. თბილისი;
1984-1996	ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ეკონომიკური და სოციალური გეოგრაფიის კათედრის დოცენტი - ტურიზმის გეოგრაფიის მიმართულების კურატორი;
განათლება და ნაშრომები	
1984	გეოგრაფიის მეცნიერებათა კანდიდატი. საკანდიდატო დისერტაცია დაცულია საქართველოს საერთაშორისო ტურიზმის სფეროში, სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის გეოგრაფიის ინსტიტუტში. ქ. მოსკოვი, რუსეთი;
1980-1983	სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის, გეოგრაფიის ინსტიტუტის, მსოფლიო ეკონომიკური კავშირების განყოფილების ასპირანტი. მოსკოვი, რუსეთი;
1981 წლიდან	ნაშრომები: „ინვესტირების საფუძვლები სასტუმრო ინდუსტრიაში“ (თბილისი 2016), დამხმარე სახელმძღვანელო „ტურიზმის მარკეტინგის საფუძვლები“ (თბილისი 1992) და 20 სამეცნიერო ნაშრომი;
1975-1980	ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკური და სოციალური გეოგრაფიის კათედრის სტუდენტი;
საკვალიფიკაციო კურსები, სალექციო ციკლები და მონაწილეობა სახელმწიფო კომისიებში	
2001	ჰარვარდის ბიზნეს-სკოლის მენეჯმენტის უმაღლესი კურსები. ბოსტონი, აშშ;
1993-1995	კვალიფიკაციის ამაღლების კურსები: აშშ-ს კომერციული დეპარტამენტის 3 საკვალიფიკაციო კურსი საერთაშორისო ვაჭრობის საკითხებზე, ანკარა (თურქეთი), კიევი (უკრაინა), ვაშინგტონი (აშშ)
1988-1995	მონაწილეობა სახელმწიფო და საპარლამენტო კომისიებში, საკითხებზე: შავი ზღვის სანაპიროს განვითარების კონცეფცია, თბილისის განვითარების გენერალური გეგმა, ტურიზმის კანონმდებლობა; საქართველოს პარლამენტის საფინანსო-საბიუჯეტო კომიტეტის თავმჯდომარის კონსულტანტი (2013-2015)
1985-1992	წაკითხული ლექციები და მოხსენებები: ოქსფორდის, სუანსის (დიდი ბრიტანეთი), ლოდის (პოლონეთი), ბრატისლავის (სლოვაკეთი) უნივერსიტეტებში, ატლანტის ბიზნეს ასოციაციაში (ატლანტა, ჯორჯია, აშშ), ამერიკის სასტუმროების ასოციაციის ინსტიტუტში (ისტ-ლანსინგი, მიჩიგანი, აშშ)
1988-1989	აშშ-ს ოკლაჰომის, ინდიანისა და მიჩიგანის სახელმწიფო უნივერსიტეტების მოწვეული

	ლექტორი პროგრამა "აირექს"-ს ხაზით;
<i>უცხო ენები</i>	ინგლისური, რუსული, თურქული